

СЕМАНТИКА БРИТАНСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ ОЦІННИХ ТОПОНІМІВ

Статтю присвячено вивченню семантичних особливостей оцінних топонімів у британській та американській лінгвокультурах, що розглядаються як одна з ідеографічних груп оцінних реалій, значного прошарку номінативних одиниць, значення яких характеризується взаємодією національно-культурного й оцінного компонентів. Здійснено семантичну класифікацію досліджуваних оцінних онімів, встановлено спільні та етноспецифічні ознаки їхньої семантики в межах різних варіантів однієї мови. Виділено основний набір сем, що зумовлюють оцінність досліджуваних одиниць.

Ключові слова: топонім, власна назва, національно-культурний компонент, ономастика, оцінка, реалія.

Стаття присвячена аналізу семантичних особливостей оцінних топонімів у британському та американському варіантах сучасної англійської мови, а саме мовних одиниць типу брит. *Newgate* 'в'язниця Ньюгейт, тюрма в Лондоні, що функціонувала приблизно з 1200 р. до 1900 р., відома жажливими умовами, у яких були змушені жити в'язні', амер. *Badlands* 'Бедлендз, засушливе плато в штаті Південна Дакота, буквально "погані землі"'. Топоніми визначаються як власні назви природних об'єктів, а також об'єктів, створених людиною, що чітко зафіксовані в певному регіоні [19, с. 127–132], тобто є однією з груп ономастичних одиниць.

Оніми вже тривалий час привертають увагу лінгвістів. Проблеми ономастики досліджено в працях О. А. Леоновича, В. А. Ніконова, Н. В. Подольської, В. О. Ражиної, А. І. Рибакіна, О. В. Суперанської, А. В. Чігірьової та ін. [14–15; 18–19; 22–23; 27–28; 36]. Існує чимало праць з окремих галузей цієї науки: антропоніміки [7; 9; 12; 16; 20; 23; 26], топоніміки [4; 13; 15; 17; 24–25; 33], етноніміки [2; 25; 35], ідеононіміки [36], наутононіміки [11] тощо. Водночас проводяться дослідження власних назв в окремих мовах: українській [9; 12; 20], російській [7; 21; 28; 32], англійській [14; 17; 23; 36], зокрема в її американському варіанті [4; 13; 15; 25–26], а також зіставні дослідження [11; 24].

Проте, незважаючи на значну кількість праць, зосереджених на студіюванні власних найменувань, зокрема, топонімів, ще належить докладніше проаналізувати особливості їхньої семантики. Актуальним постає вивчення оцінного аспекту значення цих мовних одиниць, інтерпретація особливостей семантики оцінних топонімів у руслі лінгвокультурної парадигми. Це вводить до кола досліджуваних нами проблем одну із центральних категорій сучасної лінгвістики – оцінку, вивченню якої присвячено чимало праць [3; 5–6; 10; 34 та ін.].

Об'єктом дослідження є оцінні топоніми в британському та американському варіантах сучасної англійської мови.

Предмет дослідження становлять семантичні особливості британських та американських оцінних топонімів.

Мета статті полягає у виявленні й описі особливостей семантики оцінних топонімів у британському та американському варіантах сучасної англійської мови.

Матеріал дослідження становлять 545 мовних одиниць англійської мови (150 у британському варіанті та 395 в американському), отриманих методом суцільної вибірки з 5 лінгвокраїнознавчих словників [1; 8; 31; 37–38] із перевіркою за тлумачними та ідеографічними словниками англійської мови. До аналізу були залучені оцінні топоніми, що розглядаються як одна з ідеографічних груп оцінних реалій – значного прошарку номінативних одиниць, семантика яких характеризується взаємодією національно-культурного та оцінного компонентів значення. Вони посідають важливе місце в тезаурусі мовної особистості як найяскравіші знаки культури, виразники національного колориту, що містять унікальні специфічні смисли, які корелюють з явищами, характерними для однієї культури та відсутніми в іншій. Поряд із тим оцінні реалії відображають відомості про ціннісне ставлення суб'єкта мови до якостей означуваного. Як виразники національного колориту оцінні реалії є одиницями, що відбивають глибокий взаємозв'язок мови та культури [29–30].

На першому етапі дослідження було здійснено класифікацію британських та американських оцінних топонімів за характером оцінки в структурі їхнього значення (див. табл.).

Обидві лінгвокультури характеризуються перевагою **позитивно** оцінних топонімів. У британській англійській їхня кількість становить 131 одиницю, або 87% від загального числа топонімів з оцінним компонентом значення в британському варіанті. Наприклад: брит. *Hamstead* 'Хампстед, фешенебельний район на півночі Лондона, що частково зберігає характер мальовничого села'. **Негативне** забарвлення притаманне 19 британським топонімам (13% від загальної кількості одиниць у групі): брит. *Devil's Punchbowl* '1) чаша диявола, глибока улоговина в графстві Суррей; 2) чаша диявола, глибока виїмка в узбережних скелях, куди заходить морська вода під час припливу, знаходиться в графстві Гембрукшир, Південний Уельс'.

**Класифікація оцінних топонімів у британському та американському варіантах
англійської мови (за характером оцінки одиниць)**

Знак оцінки	Британський варіант		Американський варіант	
	Кількість	%	Кількість	%
“+”	131	87	328	83
“-”	19	13	63	16
“+” “-”	–	–	4	1
Усього	150	100	395	100

В американській лінгвокультурі частка топонімів із **позитивною** оцінкою становить 328 одиниць, або 83% від загальної кількості американських оцінних топонімів, наприклад: амер. *the Hub* ‘жартівливе прізвисько Бостона, буквально “центр (культури, цивілізації)”. **Негативно** оцінні топоніми у варіанті США нараховують 63 одиниці (16% від загальної кількості одиниць у групі): амер. *Uncle Sam’s Attic* ‘зневажливе прізвисько штату Аляска, буквально “горище Дядька Сема”. Слід зауважити, що 4 одиниці ідеографічної групи американських оцінних топонімів (1%) можуть мати як позитивну, так і негативну оцінку: амер. *Fort Sumter* ‘форт Самтер, місце, де пролунали перші постріли громадянської війни; для жителів Півночі США ця назва асоціювалася з розколом і зрадою, для конфедератів Півдня стало символом опору та мужності’.

На подальшому етапі дослідження за допомогою компонентного аналізу було виділено групи оцінних сем у структурі значення британських та американських топонімів на основі спільної для них семантичної ознаки. Спільними для обох лінгвокультур є оцінні семи, що уточнюють зовнішній вигляд (“краса”, “мальовничість”, “привабливість”) та соціальний статус (“процвітання”, “розкіш”; “бідність”). Етноспецифічними для варіанта США є семи, що уточнюють кліматичні та погодні умови (“посушливість”, “спека”, “ураган”) і розташування (“віддаленість від цивілізації”, “пустельність”).

Характерною ознакою британської топонімії є наявність назв із компонентами *Hell* та *Devil*, що найчастіше постає зумовленим історичними подіями (брит. *Hell’s Corner* “Пекельний куточок”, розмовна назва узбережжя біля м. Дувра, що піддавалося обстрілу під час “Битви за Англію”). Проте більшість із британських топонімів представлена назвами мальовничих місцевостей (брит. *Dulwich* ‘Далідж, мальовниче передмістя південного Лондона’).

Для американського варіанта властиве широке використання додаткових назв географічних об’єктів, що співіснують з їхніми основними найменуваннями й часто набувають напівофіційного статусу та використовуються не тільки в усному мовленні, побуті, а й зустрічаються в довідкових виданнях, словниках, пресі, художній літературі, навіть на номерних знаках машин. На позначення мовних одиниць такого типу існує декілька термінів, у тому числі “топонім-прізвисько” [14; 15], “варіант топоніма” [25]. Наприклад: амер. *Treasure State* ‘прізвись-

ко штату Монтана, дослівно “штат скарбів”, *Most Interesting City in the USA* “найцікавіше місто США” – про Новий Орлеан, штат Луїзіана’. Такі найменування значною мірою можуть виконувати безпосередню функцію топоніма – бути іншою назвою об’єкта. Проте описова функція прізвиськ значно ширша, надто якщо вони мають оцінний характер. У такому разі вони не тільки відображають особливості природничо-географічного середовища, указують на місцезнаходження географічних об’єктів, а й дають уявлення про ставлення представників американської лінгвокультурної спільноти до реалій навколишньої дійсності, про їхню оцінку відповідних реалій. І, як наслідок, аналіз цих мовних одиниць дає змогу зробити висновок про систему цінностей, менталітет американців.

Висновки. Результати дослідження семантичних особливостей британських та американських оцінних топонімів дають змогу зробити такі висновки:

1. Оцінні топоніми розглядаються як одна з ідеографічних груп оцінних реалій. Структура значення цих одиниць ускладнена наявністю національно-культурного та оцінного компонентів, унаслідок чого такий мовний матеріал має величезний лінгвокультурознавчий потенціал. Вивчення оцінних реалій є одним із ключів до пізнання іншого народу, системи його цінностей, особливостей світосприйняття.

2. Корпус оцінних топонімів у британському та американському варіантах англійської мови представлений 545 мовними одиницями (брит. 150 од. – 28% від загальної кількості вибірки, амер. 395 од. – 72%). Домінування оцінних власних назв на позначення географічних об’єктів в американському варіанті свідчить про те, що відчуття власного місця, житла є одним із провідних у системі цінностей американців.

3. Основні спільні для топонімів обох лінгвокультур оцінні семи зафіксовано в структурі значень тих одиниць, що уточнюють зовнішній вигляд (“краса”, “мальовничість”, “привабливість”) та соціальний статус (“процвітання”, “розкіш”; “бідність”). Етноспецифічними для американського варіанта англійської мови є семи, що уточнюють кліматичні та погодні умови (“посушливість”, “спека”, “ураган”) і розташування (“віддаленість від цивілізації”, “пустельність”). В обох варіантах превалюють позитивно забарвлені одиниці (брит. 131 од. – 87% від загальної кількості британських оцінних топонімів, амер. 328 од. – 83%).

4. Перспективи дослідження полягають у застосуванні розробленої методики лінгвокуль-

турологічного аналізу оцінних топонімів щодо більшої кількості варіантів англійської, а також із залученням інших мов, що відкриває можливості для встановлення спільних ознак та етноспецифічних особливостей світобачення представників різних соціумів. Моделювання концептів культури, вербалізованих за допомогою оцінних топонімів, також постає актуальним науковим напрямом.

Список використаної літератури

1. Американа : англо-русский лингвострановедческий словарь / под ред. Г. В. Чернова. – Смоленск : Полиграмма, 1996. – 1185 с.
2. Андросова О. Е. Этнонимы как отражение культурных контактов и их перевод / О. Е. Андросова // Вопросы современной филологии и методики обучения языкам в вузе и школе : сб. статей X Междунар. науч.-практ. конфер. / под общ. ред. Т. А. Румянцевой. – Пенза : РИО ПГСХА, 2007. – С. 58–61.
3. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Оценка, событие, факт / Н. Д. Арутюнова. – Москва : Наука, 1988. – 338 с.
4. Беленькая В. Д. Особенности англоязычной топонимии / В. Д. Беленькая // Ономастика : сб. ст. / ред.: В. А. Никонов, А. В. Суперанская. – Москва : Наука, 1969. – С. 225–232.
5. Бессонова О. Л. Оценка как семантический компонент лексического значения слова (на материале существительных-наименований лица в английском, французском и украинском языках) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / О. Л. Бессонова. – Донецк, 1995. – 184 с.
6. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти / О. Л. Бессонова. – Донецьк : ДонНУ, 2002. – 361 с.
7. Бондалетов В. Д. Средства выражения эмоционально-экспрессивных оттенков в русских личных именах / В. Д. Бондалетов, Е. Ф. Данилина // Антропонимика : сб. / ред.: В. А. Никонов, А. В. Суперанская. – Москва : Наука, 1970. – С. 194–200.
8. Великобритания : лингвострановедческий словарь / сост.: А. Р. У. Рум, Л. В. Колесников, Г. А. Пасечник и др. – Москва : Рус. яз., 1978. – 480 с.
9. Вінтонів Т. М. Антропоніми Іван Богун, Іван Ганжа, Филон Джелалій у історичних романах Л. Костенко “Берестечко”, П. Загребельного “Я, Богдан”, Г. Сенкевича “Вогнем і мечем” / Т. М. Вінтонів // Филология в пространстве культуры : сб. ст. / редкол.: В. М. Калинин (отв. ред.) и др. – Донецк : Юго-Восток, 2007. – С. 70–81.
10. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – Москва : Наука, 1985. – 228 с.
11. Грінінгер О. Е. Про номінацію американських та британських морських суден (співставний аспект) / О. Е. Грінінгер // Филологические исследования : сб. науч. работ. / редкол.: В. В. Федоров (отв. ред.) и др. – Донецк : Юго-Восток, 2004. – Вып. 6. – С. 203–210.
12. Карпенко О. П. Слов'янські антропоніми в гідроосновах Центрального Полісся / О. П. Карпенко // В пространстве филологии : сб. ст. / редкол.: В. М. Калинин (отв. ред.) и др. – Донецк : Юго-Восток, 2002. – С. 134–140.
13. Костенко І. М. Порівняльний аналіз топонімії штатів Каліфорнія та Мен / І. М. Костенко // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць. – Київ : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2006. – Вип. 20. – С. 57–64.
14. Леонович О. А. В мире английских имен : учеб. пособ. по лексикологии / О. А. Леонович. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва : АСТ : Астрель, 2002. – 160 с.
15. Леонович О. А. Топонимы США : учеб. пособ. по англ. яз. / О. А. Леонович. – Москва : Высш. шк., 2004. – 247 с.
16. Морозова М. Н. Взаимодействие антропонимии и нарицательной лексики / М. Н. Морозова // Личные имена в прошлом, настоящем, будущем: проблемы антропонимии : сб. ст. – Москва : Наука, 1970. – С. 62–69.
17. Музя Є. М. Топонімічна лексика і методи її опису в англійських словниках : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Є. М. Музя. – Одеса, 2007. – 22 с.
18. Никонов В. А. Задачи и методы антропонимики / В. А. Никонов // Личные имена в прошлом, настоящем, будущем: проблемы антропонимики : сб. ст. – Москва : Наука, 1970. – С. 33–41.
19. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская ; отв. ред. А. В. Суперанская. – 2-е изд. – Москва : Наука, 1988. – 192 с.
20. Познанська В. Д. Складні прізвища в антропонімії Південно-Східної України / В. Д. Познанська // В пространстве филологии : сб. ст. / редкол.: В. М. Калинин (отв. ред.) и др. – Донецк : Юго-Восток, 2002. – С. 290–297.
21. Поротников П. Т. Групповые и индивидуальные прозвища в говорах Талицкого р-на Свердловской области / П. Т. Поротников // Антропонимика : сб. / ред.: В. А. Никонов, А. В. Суперанская. – Москва : Наука, 1970. – С. 150–154.
22. Ражина В. А. Ономастические реалии: лингвокультурологический и прагматический аспекты : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / В. А. Ражина. – Краснодар, 2007. – 19 с.
23. Рыбакин А. И. Словарь английских фамилий / А. И. Рыбакин. – Москва : Рус. яз., 1986. – 576 с.
24. Скляренко О. М. Ізоморфізм та аломорфізм в ойконімії США й України : автореф. дис.

- ... канд. філол. наук : 10.02.15 / О. М. Скляренко. – Київ, 2008. – 20 с.
25. Скрозникова В. А. Варианты топонимов и этнонимов США / В. А. Скрозникова // Этнография имён : сб. ст. / отв. ред. В. А. Никонов, Г. Г. Стратанович. – Москва : Наука, 1971. – С. 218–223.
 26. Спиридовский О. В. Антропонимы американских президентов и их функционирование в политическом дискурсе / О. В. Спиридовский // Язык, коммуникация и социальная среда. – Воронеж : ВГУ, 2006. – Вып. 4. – С. 123–127.
 27. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – Москва : ЛИБРОКОМ, 2009. – 368 с.
 28. Суперанская А. В. Связь топонимов с называемыми объектами / А. В. Суперанская // История топонимики в СССР : тез. докладов. – Москва : АН СССР, 1967. – С. 38–41.
 29. Тараненко О. В. Оцінні реалії в сучасній англійській мові: лінгвокультурологічний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / О. В. Тараненко. – Донецьк, 2012. – 22 с.
 30. Тараненко О. В. Оцінні реалії в сучасній англійській мові: лінгвокультурологічний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / О. В. Тараненко. – Донецьк, 2011. – 209 с.
 31. Томахин Г. Д. США. Лингвострановедческий словарь / Г. Д. Томахин. – Москва : Рус. яз., 1999. – 576 с.
 32. Флоровская В. А. Прозвища в русских говорах Кубани / В. А. Флоровская // Этнография имён : сб. ст. / отв. ред. В. А. Никонов, Г. Г. Стратанович. – Москва : Наука, 1971. – С. 141–144.
 33. Фролов Н. К. К проблеме таксономизации топонимов / Н. К. Фролов // В пространстве филологии : сб. ст. / редкол.: В. М. Калинин (отв. ред.) и др. – Донецк : Юго-Восток, 2002. – С. 100–110.
 34. Хидекель С. С. Природа и характер языковых оценок / С. С. Хидекель, Г. Г. Кошель // Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака : межвуз. сб. науч. тр. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1983. – С. 11–16.
 35. Чеснов Я. В. Ранние формы этнонимов и этническое самосознание / Я. В. Чеснов // Этнография имён : сб. ст. / отв. ред. В. А. Никонов, Г. Г. Стратанович. – Москва : Наука, 1971. – С. 6–13.
 36. Чигирёва А. В. Структурно-семантические модели названий англоязычных кинофильмов и особенности их перевода / А. В. Чигирёва, В. А. Ожерельева // В пространстве филологии : сб. ст. / редкол.: В. М. Калинин (отв. ред.) и др. – Донецк : Юго-Восток, 2002. – С. 329–338.
 37. Longman Dictionary of English Language and Culture. – 2nd Ed. – Edinburgh : Longman, 1998. – 1568 p.
 38. Oxford Guide to British and American Culture for Learners of English / ed. by J. Crowther. – 2nd Ed. – Oxford : Oxford University Press, 2005. – 536 p.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2015.

Тараненко О. В. Семантика британских и американских оценочных топонимов

Статья посвящена изучению семантических особенностей оценочных топонимов в британской и американской лингвокультурах, рассматриваемых как одна из идеографических групп оценочных реалий, пласта номинативных единиц, значение которых характеризуется взаимодействием национально-культурного и оценочного компонентов. Осуществлена семантическая классификация исследуемых оценочных топонимов, установлены общие и этноспецифические черты их семантики в рамках разных вариантов одного языка. Выделен основной набор сем, обуславливающих оценочность исследуемых единиц.

Ключевые слова: топоним, имя собственное, национально-культурный компонент, ономастика, оценка, реалия.

Taranenko O. Semantics of British and American Evaluative Toponyms

The paper focuses on a linguocultural study of semantic peculiarities of the evaluative toponyms in British and American English, considered as one of the ideographic groups of the evaluative realia, which constitute a vast layer of the nominative units whose meaning is characterized by the interaction of the national culture and evaluative components and which denote objects, phenomena, customs and traditions specific of a certain socium or ethnic group.

It has been determined that the number of the evaluative toponyms in British and American English is 545 (BrE 150 units – 28%, AmE 395 units – 72%). Predominance of the evaluative placenames in the American variant of English testifies to the fact that a feeling of their own place, home occupies a central place in the value system of Americans.

The use of componential analysis permitted to single out common and differential evaluative semes within the language variants under consideration. The main evaluative semes common for both linguocultures are semes expressing appearance (“beauty”, “picturesqueness”, “attractiveness”) and social status (“prosperity”, “luxury”, “poverty”). The ethno-specific evaluative semes have been distinguished only in American English, being those denoting climatic and weather conditions (“aridity”, “heat”, “hurricane”) and location (“remoteness from the civilization”, “solitude”). It has been revealed that positive evaluative realia prevail in both variants of English (BrE 131 units – 87%, AmE 328 units – 83%).

Key words: toponym, proper name, evaluation, national-cultural component, onomastics, realia.